

# Η ιστοριογραφία στο Βυζάντιο: κείμενα, συγγραφείς, στόχοι και συγγραφικές αρχές

---

**Ειρήνη-Σοφία Κιαπίδου**  
**Επίκουρη Καθηγήτρια Βυζαντινής Φιλολογίας**  
**Πανεπιστήμιο Πατρών**

**[ekiapidou@upatras.gr](mailto:ekiapidou@upatras.gr)**

# κείμενα

---

- \* Για περισσότερο από μία χιλιετία και σχεδόν χωρίς διακοπή γεγονότα καταγράφονταν, ταξινομούνταν και περιγράφονταν από μια σειρά συγγραφέων σε κείμενα τα οποία μπορούν να ταξινομηθούν σήμερα σε δύο μεγάλες κατηγορίες:  
**τις ιστορίες και τις χρονογραφίες**
-

# κείμενα

---

Οι **ιστορικοί** παρουσιάζουν ένα συγκεκριμένο και συνειδητά επιλεγμένο τμήμα της βυζαντινής ιστορίας, συνήθως αυτό της εποχής στην οποία ζουν οι ίδιοι και του πρόσφατου παρελθόντος, μέσα από ένα καλά δομημένο και αναλυτικό κείμενο.

#

Οι **χρονογράφοι** καταγράφουν σε χρονική σειρά και σε ενιαία αφήγηση ποικίλα γεγονότα της παγκόσμιας ιστορίας από κτίσεως κόσμου μέχρι και την εποχή του καθενός από αυτούς.

---

# κείμενα

---

Οι **ιστορικοί** μιμούνται τους κλασικούς ιστορικούς συγγραφείς, κυρίως ως προς την αττική γλώσσα, υιοθετώντας το λεξιλόγιο, το ύφος και χαρακτηριστικές αφηγηματικές τεχνικές.

#

Οι **χρονογράφοι** κινούνται έξω από τη σφαίρα επιρροής των κλασικών γραμμάτων, χρησιμοποιώντας μια απλή, ανεπιτήδευτη γλώσσα, πολύ κοντά στη λεγόμενη κοινή ελληνική της Καινής Διαθήκης.

---

# κείμενα

---

\* Μερικές από τις κλασικίζουσες ιστορίες κυκλοφορούσαν ήδη στη βυζαντινή εποχή και στις παράλληλες δημώδεις εκδοχές τους.

Άννα Κομνηνή, *Ἀλεξιάς* (12<sup>ος</sup> αιώνας)

Νικήτας Χωνιάτης, *Ἱστορία* (13<sup>ος</sup> αιώνας)

---

# κείμενα

---

\* Η διάκριση σε ιστορικούς και χρονογράφους επιβεβαιώνεται ως ένα βαθμό και από αναφορές των ίδιων των βυζαντινών συγγραφέων.

Θεοφάνης, *Χρονογραφία* (9<sup>ος</sup> αιώνας)

Κωνσταντίνος Μανασσής, *Σύνοψις Χρονική* (12<sup>ος</sup> αιώνας)

---

# κείμενα

---

- \* Εκκλησιαστική ιστορία: η ιστορία της Εκκλησίας από τους πρώτους αποστολικούς χρόνους και μετά, θεολογικές διαμάχες και αιρέσεις κατά τον 4<sup>ο</sup>-5<sup>ο</sup> αιώνα.

Ευσέβιος Καισαρείας (4<sup>ος</sup> αιώνας)  
διάδοχοί του: Σωκράτης Σχολαστικός, Σωζομενός,  
Ευάγριος και άλλοι

---

# κείμενα

---

- \* Οι τίτλοι των βυζαντινών ιστορικών κειμένων φαίνεται να λαμβάνουν υπόψη τους τη διάκριση σε ιστορία και χρονογραφία, με την έννοια ότι απαντούν πότε ο ένας και πότε ο άλλος όρος.

Μονάχα, ωστόσο, στην πρωτοβυζαντινή περίοδο αντιστοιχούν απόλυτα στα χαρακτηριστικά του ενός ή του άλλου υπο-είδους, όπως τα έχουμε κανονικοποιήσει σήμερα.

---



# κείμενα

---

- \* Υπάρχει η αίσθηση ότι οι Βυζαντινοί έκαναν τελικά ελαστική χρήση των όρων *ιστορία-ιστορικός* και *χρονογραφία-χρονικός* αντίστοιχα, προκειμένου να υποδηλώσουν περισσότερο την έννοια της ιστορικής γραφής και λιγότερο αυστηρά το ιστορικό ή χρονογραφικό της πρόσημο.
-

# κείμενα

---

\* Στις αρχές του 21<sup>ου</sup> αιώνα πολλά βυζαντινά ιστορικά κείμενα μελετώνται ακόμη από τις παλαιές εκδόσεις τους του 19<sup>ου</sup> αιώνα.

---

## ΧΡΟΝΩΝ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

Μετὰ δὲ τὴν βασιλείαν Ἰουστίνου ἐβασίλευσεν ὁ θεότατος Ἀ  
 Ἰουστινιανὸς ἔτη λη' καὶ μῆνας ζ' καὶ ἡμέρας ιγ' ἐν μηνὶ  
 ἀπριλλίῳ πρώτῃ, Ἰνδικτιῶνι πέμπτῃ, ἔτους χρηματίζοντος κατὰ  
 Ἀντιόχειαν πεντακοσιοστοῦ ἑβδομηκοστοῦ πέμπτου, ἐπὶ τῆς  
 5 ὑπατείας Μαβορτίου. ἦν δὲ τῇ ἰδέᾳ κονδοειδῆς, εὐστηθος,  
 εὐρινος, λευκός, οὐλόθριξ, στρογγύλοψις, εὐμορφος, ἀναφά-  
 λας, ἀνθηροπρόσωπος, μισοπόλιος τὴν κάραν καὶ τὸ γένειον, ὁ 152  
 μεγάλωνυχος, χριστιανός. ἔχαιρε δὲ τῷ Βενέτῳ μέρει, καὶ  
 αὐτὸς δὲ ὦν Θραῖς ἀπὸ Βεδεριάνας.

10 Ὁ δὲ αὐτὸς βασιλεὺς ἐπὶ τῆς ἑκτῆς ἐπινεμήσεως τῷ ὀκτω-  
 βρίῳ μηνὶ προηγάγετο κόμητα ἀνατολῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ὀνόματι Β  
 Πατρίκιον, Ἀρμένιον· ὥτινι δέδωκε χρήματα πολλά, κελεύσας

5. κοντοειδῆς Οκ. 9. Θραῖς Οκ. Eadem Βεδεριανῶς.

1 Μετὰ δὲ τὴν βασιλείαν Ἰουστίνου ἐβασίλευσεν μοναρχήσας ὁ  
 5 τατος Ἰουστινιανὸς ἔτη λη' καὶ μῆνας ζ' καὶ ἡμέρας ιγ' ἐν μηνὶ ξαν-  
 τουτάτῃ ἀπριλλίῳ πρώτῃ, Ἰνδικτιῶνι πέμπτῃ, ἔτους χρηματίζον-  
 τος κατὰ Ἀντιόχειαν πεντακοσιοστοῦ ἑβδομηκοστοῦ πέμπτου, ἐπὶ τῆς  
 τείας Μαβορτίου ἐν Ῥώμῃ. ἦν δὲ τῇ ἰδέᾳ κονδοειδῆς, εὐστηθος, εὐρ-  
 λευκός, οὐλόθριξ, στρογγύλοψις, εὐμορφος, ἀναφάλας, ἀνθηροπρό-  
 10 πος, μισοπόλιος τὴν κάραν καὶ τὸ γένειον, μεγάλωνυχος, χριστι-  
 ἔχαιρε δὲ τῷ Βενέτῳ μέρει, καὶ αὐτὸς δὲ ὦν Θραῖς ἀπὸ Βεδεριάνας.  
 δὲ Ῥωμαϊκὴν γλῶσσαν ὁμιλῶν ἐσφάλλετο, ἀλλ' ἔγραφεν αὐτὴν εὐχε-

2 Ὁ δὲ αὐτὸς βασιλεὺς ἐπὶ τῆς ἑκτῆς ἐπινεμήσεως τῷ ὀκτωβρίῳ  
 προηγάγετο κόμητα ἀνατολῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ὀνόματι Πατρίκιον, Ἀ-  
 15 νιον· ὥτινι δέδωκε χρήματα πολλά, κελεύσας | αὐτῷ ἀπελθεῖν καὶ ἐ-  
 νεῶσαι πόλιν τῆς Φοινίκης εἰς τὸ λιμεῖον τὴν λεγομένην Πάλμυραν  
 τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ δημόσια, κελεύσας καὶ ἀριθμὸν στρατιωτῶν μ-  
 τῶν λιμιτανέων καθέξεσθαι ἐκεῖ καὶ τὸν δοῦκα Ἐμίσης πρὸς τὸ φυλά-

cap. 1 Chron. Pasch. 616,19-617,1.11-15 Theoph. 173,13-14. 241,3-4 C  
 642,10-15 Georg. Mon. 627,2-3 Leo Gramm. 125,10 Cramer, Anecd. P.  
 2,320,10 Niceph., Chron. 98,15 Anon. Matr. 61,15 Chron. syn. 102,12 Ch  
 epit. 28,16-17 Theod. Scut. 94,19 Zon. 3,173,14-16 Leo Gramm. 125,10-  
 Cramer, Anecd. Paris. 2,320,11-13 Cedr. 642,12-14 Proc., Anecd. 8,11-2  
 Euagr. 4,32 (181,18-20) cap. 2 Theoph. 174,11-16 Proc., De acad. 2,11,10-12

cap. 1 O SI cap. 2 O

1-2 λόγος ιη' (img.) - Ἰουστινιανὸς ὁ λόγος ιζ' πτωσίς σ' Ἀντιοχείας SI 3 καὶ ad  
 4 μοναρχήσας ex SI Chron. Pasch. (cf. Cedr. 642,15) addidi 5-6 ἔτη - πέμπτῃ O: nec  
 rem, sed del. versionem praebet SI: ἔτη ψηφίζόμενα ἀρ' ὅπερ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς ἐν μ-  
 ξανθίῳ τουτάτῃ ἀπριλλίῳ δ', Ἰνδικτιῶνι πέμπτῃ (sine numero annorum), sed cf. Chr  
 Pasch. 617,11-15 (: ἔτη λη', μῆνας ια') ξανθίῳ τουτάτῃ ex SI Chron. Pasch. 617,14 ad  
 6 πρώτῃ O Chron. Pasch. 617,15: δ' SI 8 ἐν Ῥώμῃ ex SI addidi κοντοειδῆς O: α  
 Dind. 8-11 εὐστηθος - Βεδεριάνας (Βεδεριανός O) O: om. SI στρογγύλοψις hic al  
 ac alias O 11 Θραῖς O: corr. Kamh. Βεδεριανός O: corr. Dind. 11-12 τὴν  
 Ῥωμαϊκὴν - εὐχερῶς haec vel similia SI: om. O 16 πόλιν - λιμεῖον O: πόλιν τῆς Φ  
 νίκης Λιβανησίας εἰς τὸ λιμεῖον τὸ ἐσώτερον Theoph. 174,13-14 16. 27 Παλμύραν  
 corr. Dind.

# συγγραφείς

---

- ❑ υψηλόβαθμοι αξιωματούχοι, συνήθως κοντά σε έναν αυτοκράτορα
  - ❑ άνθρωποι της Εκκλησίας, τόσο υψηλοί εκκλησιαστικοί αξιωματούχοι όσο και απλοί μοναχοί
  - ❑ λόγιοι, μερικές φορές συγγενείς του αυτοκράτορα ή ακόμα και ο ίδιος ο αυτοκράτορας
-

# γιατί κάποιος γράφει ιστορία

---

σύμφωνα με τα προοίμια:

- κάποιος παροτρύνει το συγγραφέα να συνθέσει ένα ιστορικό έργο.

Βλ.

Αγαθίας, *Ιστορίαι* (6<sup>ος</sup> αιώνας)

Θεοφάνης, *Χρονογραφία* (9<sup>ος</sup> αιώνας)

---

# γιατί κάποιος γράφει ιστορία

---

σύμφωνα με τα προοίμια:

- Οι συγγραφείς εμπνέονται από τα μεγάλα γεγονότα που έζησαν και τους φάνηκε ότι άξιζε τον κόπο να καθορίσουν με ακρίβεια και όσο το δυνατόν πιο αντικειμενικά τις εμπειρίες τους.
-

# γιατί κάποιος γράφει ιστορία

σύμφωνα με τα προοίμια:

---

- απώτερος στόχος των συγγραφέων:  
αναζήτηση της αλήθειας και η προσφορά  
ενός χρήσιμου ιστορικού εγχειριδίου για  
τις μελλοντικές γενιές, καλύτερου και  
ακριβέστερου από τα ήδη υπάρχοντα·  
κριτική των προηγούμενων συγγραφέων.

Βλ.

Ιωάννης Σκυλίτζης, *Σύνοψις Ιστοριών* (11<sup>ος</sup>  
αιώνας)

---

# γιατί κάποιος γράφει ιστορία

---

- \* Μόνο λίγοι συγγραφείς μιλούν πραγματικά σοβαρά, όταν επιμένουν στο καθαρό ενδιαφέρον τους για την ιστορική αλήθεια, ανεξάρτητα από τα τελικά τους επιτεύγματα.

Βλ.

Αγαθίας, *Ιστορίαι* (6<sup>ος</sup> αιώνας)

Ιωάννης Σκυλίτζης, *Σύνοψις Ιστοριών* (11<sup>ος</sup> αιώνας)

---



# γιατί κάποιος γράφει ιστορία

---

- \* Συγγραφείς στοχεύουν κυρίως στον εντυπωσιασμό του αυτοκράτορα ή του ισχυρού αξιωματούχου που βρίσκεται κοντά τους, προκειμένου να κερδίσουν την εύνοιά του.

Βλ.

Μιχαήλ Ατταλειάτης, *Ιστορία* (11<sup>ος</sup> αιώνας)

Ιωάννης Κίνναμος, *Επιτομή* (12<sup>ος</sup> αιώνας)

Μιχαήλ Κριτόβουλος, *Ιστορίαι* (15<sup>ος</sup> αιώνας)

---

# γιατί κάποιος γράφει ιστορία

---

- \* Μερικοί συγγραφείς έχουν θέσει τα έργα τους στην άμεση υπηρεσία του αυτοκράτορα και της αυτοκρατορικής προπαγάνδας.

Βλ.

Ιωσήφ Γενέσιος, *Βασιλείαι* (10<sup>ος</sup> αιώνας)

*Συνέχεια του Θεοφάνη* (10<sup>ος</sup> αιώνας)

Άννα Κομνηνή, *Αλεξιάς* (12<sup>ος</sup> αιώνας)

Γεώργιος Ακροπολίτης, *Χρονική Συγγραφή* (13<sup>ος</sup> αιώνας)

---

# γιατί κάποιος γράφει ιστορία

---

- \* Το γεγονός ότι οι πολλοί συγγραφείς στόχευσαν και σε προσωπικά οφέλη μέσα από τα ιστορικά τους έργα, ταυτόχρονα με την καταγραφή της ιστορίας, δεν μειώνει απαραίτητα τη σημασία των έργων τους. Αντίθετα, τα υψηλά αυτοκρατορικά αξιώματα και η στενή σχέση με την αυλή σήμαιναν επίσης εύκολη πρόσβαση σε διάφορες πηγές και ως εκ τούτου ευρύτερη και καλύτερη ποιοτικά πληροφόρηση.
-

## *πώς κάποιος γράφει ιστορία*

---

- ❑ Οι συγγραφείς δικαιολογούν τη συγγραφή της ιστορίας τους, είτε ως συνέχεια ενός συγκεκριμένου προγενέστερου κειμένου είτε ως «παγκόσμια ιστορία», δηλαδή ένα από κτίσεως κόσμου χρονικό μέχρι την εποχή τους.
-

## *πώς κάποιος γράφει ιστορία*

---

- Τα βυζαντινά ιστορικά έργα γράφονταν σε πεζό λόγο. Διασώζονται, ωστόσο, δύο αρκετά εκτεταμένα έμμετρα χρονικά, η *Σύνοψις Χρονική* του Κωνσταντίνου Μανασσή του 12ου αιώνα και το *Χρονικό* του Εφραίμ του 14ου αιώνα.
-

# πώς κάποιος γράφει ιστορία

---

- Πολλοί συγγραφείς βασίστηκαν στην αυτοψία, καθώς περιέγραψαν γεγονότα στα οποία είτε οι ίδιοι ήταν μάρτυρες είτε τα πληροφορήθηκαν από τις αφηγήσεις μαρτύρων.

Βλ.

Λέων Διάκονος, *Ιστορία* (10<sup>ος</sup> αιώνας)

Μιχαήλ Ψελλός, *Χρονογραφία* (11<sup>ος</sup> αιώνας)

---

## *πώς κάποιος γράφει ιστορία*

---

- Οι περισσότεροι από τους συγγραφείς συνδύασαν την προσωπική εμπειρία και τις γραπτές πηγές ανάλογα με την περίοδο που εξιστορούσαν.

Βλ.

Ιωάννης Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριών* (12<sup>ος</sup> αιώνας)

---

## *πώς κάποιος γράφει ιστορία*

---

\* Ένας βυζαντινός ιστορικός συγγραφέας δεν αισθάνεται υποχρεωμένος να κατονομάσει τα κείμενα που χρησιμοποιεί ως πηγές.

\* Δεν υπάρχει αίσθηση πνευματικών δικαιωμάτων ή λογοκλοπής

---